

Inhoud

1	Het handboek SOS – Snelle Opvang bij Seksueel misbruik	1
1.1	Doelgroep van het handboek SOS.....	2
1.2	Het belang van het systeem.....	3
1.3	Taak voor de gedragsdeskundige.....	4
1.4	Doel van het handboek SOS.....	4
1.5	De opbouw van het handboek SOS.....	5
1.6	De SOS-hulpboeken.....	6
1.7	Wat als er na afronden van het SOS-programma grote problemen liggen?.....	7
1.8	Zorg voor jezelf als uitvoerder van het handboek SOS.....	7
	Literatuur.....	8
2	Seksueel misbruik van mensen met een verstandelijke beperking: plaatsbepaling en verklaringsmodel	9
2.1	Definitie van seksueel misbruik.....	11
2.2	Complexe dynamiek.....	12
2.2.1	Het fenomeen splitting.....	12
2.3	Seksueel misbruik en de wet.....	13
2.3.1	Rechtspositie van mensen met een verstandelijke beperking.....	13
2.3.2	Juridisch vs. klinisch bewijs.....	14
2.4	Seksuele wilsbekwaamheid.....	15
2.4.1	Seksuele wilsbekwaamheid bepalen.....	15
2.5	Prevalentie van seksueel misbruik bij mensen met een verstandelijke beperking.....	15
2.5.1	Omringd door zorg, toch niet veilig.....	16
2.5.2	Plegers van seksueel misbruik.....	17
2.6	Verklaringen voor seksueel misbruik bij mensen met een verstandelijke beperking.....	17
2.7	De betekenis van seksueel misbruik bij mensen met een verstandelijke beperking.....	19
2.7.1	Ouders.....	20
2.7.2	Gestapelde machteloosheid.....	20
2.8	De bekende pleger.....	21
2.9	Gevolgen van seksueel misbruik bij slachtoffers met een verstandelijke beperking.....	21
2.10	Slachtoffers van seksueel misbruik en seksueel grensoverschrijdend gedrag.....	22
2.11	Seksuele voorlichting bij mensen die seksueel misbruikt zijn.....	22
	Literatuur.....	23
3	Wettelijke kaders voor handelen bij seksueel misbruik van mensen met een verstandelijke beperking	27
3.1	Meldplicht, meldcode en protocol seksueel misbruik.....	28
3.1.1	Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.....	29
3.2	Wet- en regelgeving.....	29
3.2.1	Wie moet toestemming geven?.....	29
3.2.2	In welke gevallen is het krijgen van toestemming noodzakelijk?.....	30
3.2.3	Dossiervorming en inzagerecht.....	31

3.2.4	Informatieplicht	32
3.2.5	Beroepsgeheim en meldrecht	32
3.2.6	Verschoningsrecht	33
3.3	Taxatiegesprekken	33
3.4	Aangifte of melding bij politie	34
3.4.1	Begeleiding bij de aangifte	35
3.4.2	Praten over seksueel misbruik en politieverhoor	36
3.5	Medisch onderzoek	37
3.6	Omgaan met de media	38
	Literatuur	39
4	Trauma en verwerking	41
4.1	Wat is een trauma?	42
4.1.1	Trauma en de DSM	42
4.1.2	Soorten trauma	45
4.2	Trauma: wat gebeurt er in de hersenen?	46
4.2.1	De opbouw van de hersenen	46
4.2.2	Hersenen en stress	47
4.2.3	De invloed van trauma op de hersenstructuur	48
4.3	Reacties op trauma	49
4.3.1	Verwerkingsproces	49
4.3.2	Dissociatie	50
4.3.3	Andere bijkomende stoornissen	51
4.4	Leeftijdsspecifieke reacties op traumatische gebeurtenissen	51
4.4.1	Reacties bij baby's op traumatische gebeurtenissen	52
4.4.2	Reacties bij peuters en kleuters op traumatische gebeurtenissen	52
4.4.3	Reacties bij schoolkinderen op traumatische gebeurtenissen	52
4.4.4	Reacties bij pubers en adolescenten op traumatische gebeurtenissen	53
4.5	Traumaverwerking	54
4.5.1	Psychologisch herkauwen	55
4.6	Trauma en traumaverwerking bij mensen met een verstandelijke beperking	55
4.6.1	Traumaverwerking en een disharmonisch ontwikkelingsprofiel	57
4.6.2	Traumaverwerking en hechting	58
4.6.3	Dissociatie en mensen met een verstandelijke beperking	59
	Literatuur	62
5	De eerste opvang van cliënten met een verstandelijke beperking na seksueel misbruik	65
5.1	Kernaspecten bij de eerste opvang	66
5.1.1	Het creëren van veiligheid	67
5.1.2	Omgaan met stressreacties van de cliënt	68
5.1.3	De eerste opvang van medecliënten	70
5.2	Het SOS-programma voor de cliënt met een verstandelijke beperking	71
5.2.1	Houdingsaspecten	72
5.2.2	Vorbereiding van de gedragsdeskundige	73
5.2.3	Afstemming met de interne protocollen en de politie	73
5.2.4	Tijd en plaats van de bijeenkomsten met de cliënt	74
5.2.5	Alleen of samen?	75

5.2.6	Voorbereiding van de cliënt	76
5.2.7	Weerstand bij de cliënt	76
5.2.8	Structuur van de sessies	77
5.2.9	Gebruik van het hulpboek	77
5.3	Cliëntbijeenkomsten	78
5.3.1	Cliëntbijeenkomst 1 – zo snel mogelijk	79
5.3.2	Cliëntbijeenkomst 2 – na een week	81
5.3.3	Bijeenkomst 3: de gezamenlijke bijeenkomst – na drie weken	84
5.3.4	Cliëntbijeenkomst 4: follow-up – na twee maanden	86
	Literatuur	88
6	Hulpboek voor mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking	89
6.1	Kernaspecten bij de opvang van mensen met een lichte verstandelijke beperking ...	90
6.1.1	Mensen met een lichte verstandelijke beperking	90
6.1.2	Seksueel misbruik en mensen met een lichte verstandelijke beperking	92
6.2	Kernaspecten bij de opvang van mensen met een matige verstandelijke beperking	92
6.2.1	Mensen met een matige verstandelijke beperking	92
6.2.2	Seksueel misbruik en mensen met een matige verstandelijke beperking	93
6.3	Het hulpboek voor mensen met een lichte en matige verstandelijke beperking	94
6.3.1	Werkvormen algemene informatie en psycho-educatie	95
6.3.2	Werkvormen veiligheid	101
6.3.3	Werkvormen zorgen	104
6.3.4	Werkvormen pijn	106
6.3.5	Werkvormen angst	108
6.3.6	Werkvormen boosheid	112
6.3.7	Werkvormen ontspanning	115
6.3.8	Werkvormen perspectief	120
	Literatuur	126
7	Hulpboek voor mensen met een ernstige verstandelijke beperking	127
7.1	Mensen met een ernstige verstandelijke beperking	128
7.1.1	Het cognitieve aspect	129
7.1.2	Het sociale aspect	129
7.1.3	Het emotionele aspect	129
7.2	Seksueel misbruik en mensen met een ernstige verstandelijke beperking	129
7.2.1	Lichamelijk contact	130
7.3	Kernaspecten bij de opvang van mensen met een ernstige verstandelijke beperking	130
7.3.1	Observeren	131
7.3.2	Kalmerende sensorische ervaringen	131
7.4	Het hulpboek voor de cliënt met een ernstige verstandelijke beperking	131
7.4.1	Werkvormen – Algemene informatie	132
7.4.2	Werkvormen veiligheid	136
7.4.3	Werkvormen zorgen	136
7.4.4	Werkvorm pijn	137
7.4.5	Werkvormen angst	137

7.4.6	Werkvormen boosheid	139
7.4.7	Werkvormen ontspanning	140
7.4.8	Werkvorm perspectief	140
	Literatuur	141
8	Opvang van de ouders van slachtoffers van seksueel misbruik met een verstandelijke beperking	143
8.1	Kernaspecten bij de opvang van ouders	144
8.1.1	Gezinssysteem en gezinscultuur	145
8.1.2	Vormen van seksueel misbruik	146
8.1.3	Het creëren van veiligheid	146
8.1.4	Reacties van ouders	147
8.1.5	Reacties van het kind	148
8.1.6	Omgaan met stressreacties van het kind	150
8.1.7	De andere gezinsleden	151
8.1.8	De omgeving	151
8.1.9	Het verwerkingsproces van ouders	152
8.2	Het SOS-programma voor ouders	152
8.2.1	Houdingsaspecten	153
8.2.2	Vorbereiding van de gedragsdeskundige	153
8.2.3	Tijd en plaats van de bijeenkomsten met de ouders	153
8.2.4	Structuur van de sessies	153
8.2.5	Het gebruik van het hulpboek voor ouders	154
8.3	Ouderbijeenkomsten	155
8.3.1	Ouderbijeenkomst 1 – zo snel mogelijk	155
8.3.2	Ouderbijeenkomst 2 – na een week	157
8.3.3	Ouderbijeenkomst 3: gezamenlijke bijeenkomst – na drie weken	158
8.3.4	Ouderbijeenkomst 4: follow-up – na twee maanden	161
	Literatuur	162
9	De opvang van betrokken hulpverleners van slachtoffers van seksueel misbruik	163
9.1	Kernaspecten bij de opvang van betrokken hulpverleners	164
9.1.1	Een veilige en betrouwbare omgeving voor de cliënt	164
9.1.2	Praten met de cliënt over het seksueel misbruik	165
9.1.3	Het herstel van het gewone leven	166
9.1.4	Omgaan met traumareacties van de cliënt	167
9.1.5	Omgaan met stressreacties van ouders	168
9.1.6	Splitting	168
9.1.7	Overdracht en tegenoverdracht	169
9.1.8	Eigen verwerking hulpverleners	170
9.2	Het SOS-programma voor hulpverleners	171
9.2.1	Houdingsaspecten	171
9.2.2	Vorbereiding van de gedragsdeskundige	171
9.2.3	Tijd en plaats van de bijeenkomsten met de hulpverleners	172
9.2.4	Alleen of samen?	172
9.2.5	De structuur van de sessies	172
9.2.6	Het gebruik van het hulpboek voor hulpverleners	173

9.3	De hulpverlenersbijeenkomsten	173
9.3.1	Hulpverlenersbijeenkomst 1 – zo snel mogelijk	173
9.3.2	Hulpverlenersbijeenkomst 2 – na een week.....	176
9.3.3	Gezamenlijke bijeenkomst – na drie weken	178
9.3.4	Hulpverlenersbijeenkomst 3: follow-up – na twee maanden	180
	Literatuur	182
10	Werkvormen voor de begeleiding van ouders, opvoeders en hulpverleners	185
10.1	Werkvormen algemene informatie en psycho-educatie	187
10.2	Werkvormen veiligheid	205
10.3	Werkvormen Zorgen	207
10.4	Werkvorm Pijn	208
10.5	Werkvorm Angst	209
10.6	Werkvorm Boosheid	211
10.7	Werkvormen Ontspanning	212
10.8	Werkvormen Perspectief	214
	Literatuur	215
	Bijlagen	
	Over de auteurs	219

<http://www.springer.com/978-90-368-0327-4>

SOS - snelle opvang bij seksueel misbruik van mensen
met een verstandelijke beperking

Een praktisch handboek

Scharloo, A.; Ebbers, S.; Spijker, M.

2014, XXI, 220 p. 31 illus. With online files/update.,

Softcover

ISBN: 978-90-368-0327-4